

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАИ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1932
апрель
15
Вторник
№ 74 (2504)
ӨРТӨС 20 КОП.

БО ХҮНГҮ СОЛУНДА:

Май мурнунун күш-ажылчы ээлчээ (1 арын).	селдеинь организмдери болгаш хынаары—партия ажылынын кол кезээ (2 арын).	Делегейде болуп турар чоруктарнын допчулалы (4 арын).
Тарылгага уткуштур (1 арын).	В. Зубов. — Улуг эртемден (3 арын).	Улус демократиязынын чуртта-рында (4 арын).
ПАРТИЯЖИ АМЫДЫРАЛ: — Партабинеттеринин ролон бедидер (2 арын).	Делегейинь экономика Чөсүлөл хуралы (3 арын).	Кореяда болуушкуннар (4 арын).
П. Киселев. — Шинтиринин күү-		

Школаларны часкы экзаменнерге чедишкенин белеткендирер

Бистин школавис — ол Эдулуг улустун школазы. Ол бүгү ажылчы массанын доктаамал сагыш салышкыны-биле долгаандыр бүргеткен.

«... Эдулуг культура дээш, бистинде ышкаш, улус массанын шак ындыг сонургалы кайда-даа чок, ол культураның айтырларын бистинде ышкаш, шак ынчаар ханы, шак ынчаар доктаамал тургузуп турар чер кайда-даа чок...» деп улуг Ленин биске айттып келген.

В. И. Ленинниң ол айтышкынын күөсетпишаан, бистин болюшевик партиясы, Совет чазавысы, улуг башкы Сталин улус өөредилгезинин херээнге эртен 34 ажыг чыдардын дургузунда кайгамчыктыг улуг эргилдени кылган. Эге болгаш чеди, он чыдарнын ыяавыла өөредилгезинин Хоойдузу ам бисте чедишкенин боттангып турар.

Аныак областың улус өөредилгезин дээш партия болгаш чазактыг күш-бүрүдөгү онза улуг сагыш салышкынын ачызында областың бүгү булуңнарында школаларнын калбак четкизи тургузунуп, ында ажылчы чоңуну 27 муң ажыг уруглары хаара туттунган болгаш эге, чеди чылдын өөредилгезин ам чедишкенин шинтирлеттинип турар.

Область Совединин чоокта чаа болуп эртен сессиязы 1932 чылда областың улус өөредилгезинин херээнге чурт боджединден 76 миллион рубльди чарыгдарын көргөн болгаш ол болза, область боджединин 68 хуузу болур. Моон алгаш көөргө, бистин областың улус өөредилгезин дээш партия болгаш чазактыг сагыш салышкынын кыйы хире улуг хемчээлин тодаргай-лар.

Бистин областың школалары ам, өске бүгү республикаларын, крайларын, областарын школалары-биле бир денге өөредилге чылын үшкү улдуну, доозарына чоокшулап, чыл төңчүзүңү түннелдерин үндүреринге хынамчалыг белеткенди чорудуп турар. Өөреникчилерин алган билиглерин, башкыларын, нинти школаның ажылынын түннелин анализтеп көөрүнүң үези—часкы экзаменнерге чедир ам чүдге ай ажыг хуусаа арткап. Ынаарга амдыралына болуп эртен чогуур ол чуугула болушкунга школа бүрүзү, ында башкы, өөреникчи бүрүзү кыйы хире быжырмакчалыг белеткенип шыдаан болду, ажылдык бедик түннелдин оон шуут хамааржыр.

Ол дугайында область школаларынын эртен 1930—1931 өөредилге чылында ажылынын түннелин чижекке ап болур. Улуг-Хемнин Шагаан-Арыг тыва ортумак, Кызылдын №2 болгаш №4 школаларын, Эрзинин «Кызыл сылдыс» колхозта эге, Би-Хемнин «Өкө» совхозта чеди чыл, Каа-Хемнин Даниловка суурда эге школалар экзаменнерге белеткенди баш бурунгаар хынамчалыг чорудуп шыдааны-биле, оларнын өөреникчилери хыналда ажылдарын барык шупту чедишкенин күөседип, ханы болгаш быжыг билгилерин бедик түннелдерин көргүспүшкөн, оон-биле чангыс класска ийи чылда катап өөренер чорукту ууткап болурунун аргызы бисте бүрүн бар дээрин көргүскенер.

Оон-биле чергелештир эртен өөредилге чылында часкы экзаменнерге белеткенди кошкап чорутканын уламыдан областың элзин чамдык школаларына өөредилгени кижиндилгелиг ажалдык дөңсөйлө чавыс болуп, 1660 өөреникчилер ола-ла класстарына катап өөренер-биле арткап болгаш 1829 өөреникчи куска шылгалдалар алган турган. Багай демдектерин хей кезин дыл эртемнеринге, математикага алдын-

ган. Ылангыя Кызылдын №5, №7 болгаш Улуг-Хемнин Шагаан-Арыг суму, Чөөн-Хемчиктин Хайракан, Барыын-Хемчиктин Аксы-Барлык, Өвүрүнүн Хандагайты чеди чыл дээш ышкаш школаларга өөредилгенин шынары кончуг куду болган.

Эртен өөредилге чылында ол болгаш өске-даа чамдык школаларга өөредилге шынарын куду деннелдин, ийи-чылчыларнын хей саныг болганы улус өөредилге органнынын, школалар директорларынын (эргелекчилеринин), тус-тус башкыларын болгаш комсомол, пионер организацияларынын талазында өөреникчилерин экзаменнерге четпес белеткендирин, эртемнерин катптаашкынын хоомай чорутканында дээрзин область башкыларын август чөвүлөл хуралдары тодаргай илереткен.

Бо өөредилге чылын түннелдеринге ындыг четпестерин болдуруу, часкы экзаменнерге чедишкенин ужуражыр төлөздө, арткап кыска хуусаанын иштинде өөренип эртен материалдарын хынамчалыг-биле каттап эртеринге школа бүрүзү код кичээлгеин утгалдыр салыр ужуражыр. Өөредилгенин сөөлүгү катптаашкынын шыны-биле организастаар чорук болза, өөредилге чылынын дургузунда өөреникчилерин алган билиглерин системинг байдалче киирнп, ону экизи-биле быжыглаар арганы башкыга бээр. Таарымчалыг чорутунган катптаашкынын өөреникчилерин билинде тудалгалдарны чогуур өйүндө илеретпишаан, оларны четчелей долдуруп, өөредилгезинге чогууду турарлар-биле немелде кичээлдерин чорударына улуу-биле дузалар. Бистин школарывыста ындыг өөреникчилер хей болгаш оларнын-биле ажыл ам-даа чогуур негелдезинде эвес деп билдэ чогуур.

Бо эртен хунерде школа бүрүзү Эдулуг-ла чогадыкчы, ажыл-ишчи амдыралга чурттап турар ужуражыр. Өөреникчи бүрүзүнге быжыг билгилер, тергип эки өөредилге дээш ийи чүткүлдү хайындырбышаан, башкы бүрүзү бодунга болгаш өөреникчилерге тургузар негелдени шыгырадып, тема ийикке бедик бүрүзүнүн планын катптаашкынын көргүзүп материалдары, лабораторул мергежилгелер-биле ыяавыла үдөл, анда курга методту ажыглаар чорукту шуут болдурубас.

Школаларын комсомол, пионер болгаш өөреникчилер организациялары өөредилге чылын чедишкенин доозар дээш, катптаашкынын шыны организастаар, өөреникчилерин медерелдин сагылга-чурумун быжыглаар, өөредилге дээш оларнын харысалгазын бедидер болгаш школаны, оон бүгү класстарын экзаменнерге уткуштур дерип шимээр талазы-биле школа удуруткучуларына бүгү башкыларга чогуур дузаламчыны көргүзөр хулээлгелиг.

Башкылар болгаш ала-мелер, экзаменнер эгелээринин бетинде ийикке оларнын чоруп-даа туравынын үезинде школчаларын хун режимин шыны тургузуп, кичээлдер болгаш дыштангы шактарын чөп араалаштырып, өөреникчилерин кичээл-биле эртен эртер чүдүрер чорукту болдурубаса чогуур.

Чер-черин партия, совет, комсомол организацияларын, база улус өөредилгезинин органны башкыларын ажылыга шыгыны контролю боттандырбышаан, практиктик дузаламчыны күштелдирип, ынанчаш школаларын экзаменнерге чедишкенин белеткендирер өөредилге чылын бедик түннелдерин доостурар талазы-биле шыны боттут удуруткучу хандыр ужуражыр.

Чедишкенин эртеннине бодунун чураан чуруктарын салган Леонардо да Винчинин ажыл, амдыралын көргүзүп турар.

Делегейин «Леонардо да Винчи—эртемден» деп кезээ солун болуп турар. Ында оон бижээн номнарын янзы-бүрү кылдыр парлап үндүргенин, совет болгаш даштыкы чурттарын эртемденнеринин Леонардо да Винчинин ажыл-чорудулгазын шинчилээн ажылдарын база көргүзүп турар.

«Леонардо да Винчи болгаш амыгы» деп кезек-биле делегейге доостур. Ол кезек болза, Леонардо да Винчинин төрүтүнгөн хунунден бээр 500 чыл болганын делегейинин янзы-бүрү чурттарынын белеткенип, ону байырлап эртеринин бижээн сеткүлдөр болгаш солуннар-биле долдуруп турар.

Леонардо да Винчиге алдар болдурган делгелге

Даштыкы литератураның Бүгү-эвилдин күрүне библиотеказы Леонардо да Винчинин төрүтүнгөн хунунден бээр беш чус чыл болганын алдар болдурган делгелгени аштыкан.

Делегейде итали, орус, англи, француз, немец, швед болгаш өске-даа янзы-бүрү дылдарда 300 хире номнарын болгаш альбомнарын салган. Италиянын төөгүзүн көргүскен литератураларын, Флоренция, Рим болгаш Милан дугайында, чурукчунун амдыралы-биле холбашкан хоорайлар дугайында номнарын делгеп салган. Итали чогаалчыларын болгаш шүлүкчүлерин чогаалдарын, улуг чурукчулар Микеланджело, Рафаэль болгаш өскелерин-даа чураан чуруктарын делгелге көргүскен.

Делегейин төп кезээ болза, эртен үениң уран-чүдүлүнүн эң эки

Май мурнунун күш-ажылчы ээлчээ

Актюбинскин шактерларынн чедишкенин

АКТИОБИНСК. «Актюбинскуголь» трестин шактерлары дөрт ай дургузунун хөмүр даш тывынын планын 21 конук мурнап, апрель 9-та доозупкан.

Даг белеткелинин талазы-биле ажылдын беш ай дургузунда онаал-

Бир ээлчегде ийи норма

ХАРЬКОВ. «Серп и молот» заводтун механиктиг цехинде мастер Анншевин удуртуп турар участогунун бүгү станоктарында апрель 8-те кызыл тукугаштар тытып келген. Ажылчын бүрүзү бир ээлчегин дургузунда бүдүн чартык болгаш ийи норманы күөсеткенер. Заводтун 40 цехтери, участоктары болгаш бригадалары май мурнунун

Улуг тудугларга херектиг чүдүлдер

КЗЫЛ-ОРДА. Кызыл-Орданын паровоз депозунун машинини Коваленко Май 1-ге алдар кылдыр стахановчу реисти кылган. Ол Кол Туркмен каналынн тудугчуларынын адресинге чоруткан чүктү сөөрткен составты Кызыл-Ордадан Чилинге чедирген. Ол черге чедер үезинден бир шак 30 минута мурнап чүктү чедирген. Оон бригаданы

(СЭТА).

Иван Бунеевтин бригадасында

АРХАНГЕЛЬСК. Краснодар крайда «Путь к коммунизму» деп колхозтун ховуларында массалык шөл ажылы калбарган. Эң эки шынар болгаш кыска хуусаа дээш социалистиг чарыштын мурнунда Социалистиг Күш-ажылдын Маадыры Иван Бунеевтин трактор бригадасы

туруп турар. Бо бригада тракторларын шимчээшкенин стахановчу маршруттарын болгаш шак графинг калбаа-биле ажыглап турар. Трактор

ристар Владимир Чураевтин инициатива-биле ажыл бүрүзүнүн норманын ажыр күөседир дээш чарыш эгелээн. Ам шак графинг чүгте тракторист бүрүзүнде тургустунган эвес, ол ышкаш үезин, кыварчаар материал, суг дажыкчыларында база тургустунган. Механизаторларын болгаш хову бригадасында колхозчуларын дугурулгалыг, тодаргай ажылы күш-ажылдын бүндүрүчүлүн 20—30 хуу улгатырган.

(СЭТА).

Хову камгаладыг ыяш куржагында ыяш тарылгазы

Чурттын мурнуу чүгүнүң колхозтарында хову камгаладыг ыяш куржагынын часкы ыяш тарып олуртушкуну калбарып эгелээн. Час орайтап дүссө-даа Ставрополь крайнын чаа куржагына ыяш тарылгазы улуг чедишкенин чоруп, ам чеди муң гектар ажыг ыяш олуртушкунун кылган. Краснодар крайнын мурнуу чүгүндө районнарын колхозтары ыяш олуртушкунун дооскан. Украинанын болгаш Ростов областын мурнуу чүгүндө районнарда ыяш куржагында ажылдар эгелээн.

(СЭТА).

дээш хуусаанын бетинде дооскан.

Ам бо хунерде май айын үлүү берип турар Актюбинскин шакта эргелелин шактерлары май мурнунун чарыжын бир дугаарында чоруп турар.

социалистиг чарыжын хунеринде коллективти-биле стахановчу күш-ажылче эгелеп кирген.

«Свет шахтера» заводтун коллектив байырлагалга чедир хулээнген хулээлгезинге кириштир 10 транспорттерларны, 5 хөмүр казар комбайнарын болгаш ол чүдүлдерге херектиг 2 миллион рубльдин артык кезектерин бүдүрүп үндүргөн.

апрельде 3 тонна оттулар чүдүлү камнап алган.

Апрель айда Кол Туркмен каналынн тудугчуларына чедирер чүктетери үргүлчү-ле доктаатынган шагындан мурнап чедирип турган. Ол чорук паровозтун маннаарын дүрдүктенден чедип алдынып турар.

(СЭТА).

Тарылгага уткуштур

Танды районда Буденный аттыг көдээ ажыл-агый артелинин колхозчулары М. Маклакова биле М. Филимонов часкы тарылгага белеткелдерин үезинде эки ажылдааннар. Олар ээлчег норманын үргүлчү ажыр күөседип келгенер.

Чурукта: М. Маклакова биле М. Филимонов тараа арыглар ВИМ деп машинаның ажылдап турарын көрүп турарлар.

Чуруу: А. Ермолаевтин.

Суггат бугаларын кылыш турар

Сүт-Хөл районун Алдан-Маадыр сумузунда Калинин аттыг колхоз тарылганы суггат-биле бүрүн хандырып, оон бедик дүжүт чедип алыр дээш Алаштын эрги, чаа бугаларын кылып турар.

Чаа буганың ажылында 15 кижини 73 харлыг коммунист эш Базыр-оолду башталгазы-биле ажылдап турар. Эш Базыр-оол буга шинчилеп казар талазы-биле мурнундан тура улуг дуржулгалыг кижини, Олар буганын дөзүндө суг боору-биле 96 кубометр дашты чып тургусканын. Ол буганын эң берге 280 метр черин кылып алган болгаш чамдык онгар черлерин кыдында бедиктен довураан ыяш-биле быжыглап турар.

(СЭТА).

Колхозтун 2 дугаар хову бригаданын бригадирин коммунист эш Өктөксолга баштаган 16 кижини Алаштын эрги бугазынын 1300 метр эң берге черлерин казып аштаан болгаш буганын дөзүндө 150 кубометр дашты чып тургускан.

Буга ажылында турар колхозчуларда беседа, номчулга чоруп турар. «Бедик дүжүт» деп хана солуну үнүп турар. Тарылга мурнунун сугтарылгазын болгаш тараанын чайгы сугтарылгазын хандырып шыдаар сугтул болур дээш колхозчулар улуг куженишкенин ажылдап турарлар. Ол бугаларын суу-биле суген шөлдерин база сугтарар.

«Совет Тыва» колхозта

Кызылдын көдээ районун Көк-Тейде «Совет Тыва» колхозтун тарылга шөлүндө хар ам-даа эртенн. Ындыг болза-даа, ол көдээ ажыл-агый артели бо чылдын часкы тарылгазына бүгү белеткелин шагда-ла доозуп алган.

Тарылгага четчир санын үрешин белеткеп алган болгаш эки шынарлыг кылдыр арыглан. Ол ышкаш часкы тарылганын чепсек-херексе-

лин болгаш тарылгага ажылдаар аъттарын дериг-херекселин бүрүн септеп алган. Бо ажылды күөседиринге дарганнар Ламажык, Кийчик болгаш септеки Ендан олар кызымак ажылдааннар.

Ол колхоз часкы тарылгага ажылдаар 50 аъттарын март 25-тен эгелеп дышандыра берген болгаш оларнын чемин курлап белеткээ.

АЛДАРЛЫГ ИТАЛЬЯН ЧУРУКЧУ

Чоокта чаа совет улус болгаш бүгү депшилгелиг кижин төрелгеткен улуг орус чогаалчы-реалист Н. В. Гогольдун мөчөөн хунунден бээр 100 чыл болганын болгаш чалбыштыг француз патриот-чогаалчы болгаш шүлүкчү Виктор Гюгогун төрүтүнгөн хунунден бээр 150 чыл болганын демделген эрттирген.

Алдарлыг улуг италян чурукчу болгаш эртемден Леонардо да Винчинин төрүтүнгөн хунунден бээр 500 чыл болганы — кайгамчыктыг үени база-ла шак ынчаар калбаа-биле демделген эрттирп турар. Ол ат болза, тайбын дээш, база улустар аразына найрал дээш, кижин төрелгетенин аас-кежин болгаш Эдулуг культуразы дээш демисежин турар кижилерге чоок болгаш үнелиг.

Леонардо да Винчи болза, эртем болгаш уран-чүдүлүн дыка хей адырларына шыларангайын көргүскен. Анатомия, инженер херээзин эртеми, скульптура, уран-чурулга, музыка, геология болгаш оптика эртемнеринин талазы-биле ол чаа чүдүлдү тывар талазы-биле эң дидим ажылдап, бодунун чурттан чораян үезин элээн мурнай берген турган. Уран чурулганын уран-чүдүлү Леонардо да Винчиге амдыралды шыны болгаш ханы утка-биле көргүзеринин чепсээ болуп турган. Оон санап турганы-биле алырга, — «уран-чурулга — бойдустан эртеми болгаш оон төрөөн кызы болур, чүге дээр, ол бойдустан төрүтүнгөн».

Леонардо да Винчи болза, Италиянын Көдүрүлүшкүн үезинин ортаакы үе-биле чаа үенин аразында тытып келген депшилгенин күчүлдү шимчээшкенин алдарлыг улуг төлөөлекчилеринин бирээзи болур, ол шимчээшкени болза, кижини шинтелиниң бурунгаар хөгжүлдө-

зин моондактап турган шажин чүдүлгелиг үезинде улуг уланган турган. Көдүрүлүшкүн үезинин дугайын Энгельс мынчаар бижээн: «Ол болза, кижин төрелгетенин шак ол үеге чедир чурттап келген үелеринде эң-не улуг депшилгенин эргилделиг үези болур, ол үе болза, кайгамчыктыг кижилерин кончуг хергелеп турган, ынчанга угаан-бодал талазы-биле күштүг, чүткүл болгаш характер бүдүжүнүн талазы-биле хей янзы билгилерлиг болгаш эртемниг кижилерин ол үе төрүп үндүргөн-даа».

Леонардо да Винчинин адазы нотариус чораян, нези анаа-ла бир тараачын кадай. Ол бодунун анык үезин Италиянын көдүрүлүшкүн үезинин эң мурнакчы төптөринин бирээзи турган Флоренция хоорайга чурттап эрттирген. Чурукчу Верроккионун мастерская черинге кирип алгаш, чурулга талазы-биле элээн улуг кижизидилгени алган болгаш удатпаанда ол бодунун башкызын ажып каапкан. Леонардо да Винчинин эртем дээш чүдүлү чаалданмас арга-сумелин оон өзүп сайзыраарына дузалаан. Ол чээрби харлыында-ла ынчаарда тургулаан чурукчуларын болгаш эртемденнерин эң мурнакчы кижилеринин бирээзи кылдыр бодун көргүскөн.

Леонардо да Винчи болза, чүгте эртем айтырларынын талазы-биле угаанын кижин болуп чораян эвес, уран-чүлү талазы-биле база шак ындыг чораян. Ол бодунун чүдүлдеринге уран-чүдүлүн реализминин эң депшилгелиг болгаш быжыг теориязын ажылдап кылган. Сөөлүндө ол чүдүлдерин «Уран-чурулга дугайында трактат» деп бүдүн ажыл кылдыр калдыкан, ол алдарлыг ажылда бойдустан шыя көргүзүп чурруун, чурулга-

нын уран аргазынын дугайын, реалистиг композиция болгаш өске-даа хей чүдүлдерин дугайын чуугалап турар. Леонардо да Винчинин ол чүдүлдеринин чамдыгы ам-даа бодунун ужур-дузасын шыкынаман болгаш бистин хунеривисте-даа күштүг арткап.

«Уран-чурулга дугайында трактат» ангыда генийлиг италян чурукчунун холу-биле бижип кааны элээн каш муң арыннар ам-даа кадалатынып турар, ында эртем болгаш культуранын дыка хей янзы адырларынын дугайын чуугалап турар.

Леонардо да Винчинин чурулга талазы-биле чогаалдарында кадалатынып артып калгылаан элээн каш чуруктар бар, олар ам дыка үнелиг чүдү болуп турар.

Леонардо да Винчинин үезинден бээр реалистиг уран-чүлү хөгжүлденин үзүн оруун эрттир келген. Ындыг-даа болза алдарлыг италян чурукчунун чурулгалары чүгте төөгү талазы-биле үнелиг болурунга кызыгарлатынмаан. Олар ам-даа көрүктүлери сонургадып, оларга уран чурулга талазы-биле көрүштүг амданын бээр аргалыг хөвээр. Ол чүгте ындыг болганын дээр, Леонардо да Винчи болза, бодунун чуруктарына ол үенин кижилеринин амдыралында эң-не эки өвүр-хевирлерин ап чораянды, ол шынарлар болза, кижин төрелгеткенге кажан кезээде чоок болгаш билдингир болганында. Леонардо да Винчин бодунун чогаалдарына кижинин чаагай күзөлдө бузурелдини, оон угаан-бодалыгы болгаш тура-соруунун өзүп сайзыраарына бузурелди бадыткап чораян.

Делегейин эң улуг музейлеринин бирээзи Ленинградтын Күрүнчү Эрмитажында оон «Холунда че-

чектиг Мадонна», «Мадонна Литта» деп чуруктары бар. Ол чуруктар кайзы-даа холунда уруун туткан анык нени көргүскөн.

Леонардо да Винчин бодунун чогаал талазы-биле четчип догунаан үезинде «Чажыт кежээ» («Тайная вечеря») деп композициялыг улуг чогаалын тургускан. Ол чогаалда сатыныкчы Иудага удурланган эки сепкилдиг «бөлүк кижилерин көргүскөн. Улуг чурукчунун эң эки чуруктарынын бирээзи болза, Мона Лиза Джоконданын портрети болур (ону Луврада кадалап турар). Ол үенин улустарынын чуугазы-биле алырга, чурулгага кирген кижини кайгамчык дөмөй көргүскөн болуп турар.

Алдарлыг италян чурукчунун уран-чогаалдыгы болза, кижинин чараш чаагай болгаш бедик үнели-биле синиккен.

Кижинин кол сорулганы болза, бойдустан чагырып алыр билгилер-биле чепселгенири болур, ону кижини чедип ап шыдаар дээринге Леонардо да Винчи бузуреп чораян.

Кижини күчүлө-биле өлүрер деп чүгте ындыг хөөн безин ону килендиртер чораян, ол кижинге ынак болгаш ону тергип хунду-дээр. Оон бодалы-биле алырга, кижинин амы-тынынга калдаан кижини болза, улус чоңга өлүм болгаш хоозуралды чедирер, ынчанга ол шыныгы шаажылаалды хулээр ужуражыр.

Алдарлыг чурукчу болгаш улуг угаан бодакчызы Леонардо да-Винчин бодунун бүгү чаагай чурталгазын, кайгамчыктыг таланттыг бодунун улус чоңунуң шыныг орук-биле хөгжүлдени дээш демиселге берип чораян, оон чоңу ам бүгү-ле мурнакчы кижин төрелгеткен-биле калды алдарлыг чурукчунун хунун тураскаап турар.

ПАРТИИЖИ АМЫДЫРАЛ

Парткабинеттерниң ролун бедидер

Парткабинеттер — партия чырыдышкынын системасын теоретиктиг болгаш методиктиг аждардын төвү болур сорулгалыг. Ол сорулгалыг бистин областы чамдык районнада парткабинеттер багай эвес күөсөдүр турар.

Чөөн-Хемчик районда эш Еремеева, Сүт-Хөлдө эш Борбай-сол, Тес-Хемде эш Парфенков, Чаа-Хөлдө эш Седил эргелекчилээр парткабинеттер боттарынын ажылын дыка экижидир тургускан. Ол парткабинеттер өөредилге чылы эгелээнинден бээр «ВКП(б) төөгүзүнү доңчу кураун» өөренип бөлгүмнерин, политшколаларын база И. В. Сталиннын биографиясын өөренип бөлгүмнерин пропагандаларын семинарларын 6—7 каттап тус-туста эрттиргилээр. Ол семинарларга пропагандаларын теоретиктиг билишин, методиктиг мергежилни бедидеринге хамаарышкан материалдарын өөренип эрттир турган. Семинар болган санында-ла пропагандаларын дуржулга солчур хуралдарын организастап эрттир турар. Ол хуралдарга пропагандалар боттарынын канчаар башкылар турарынын дугайын чуугаалап, боттарынын дуржулгазын бедидип ап турарлар.

Марксизм-ленинизмниң теориясын боттары өөренип турарларга дузаламчы болур лекциялар номчулгаларын 7-ден 15 чедир организастап турар. Консультацияларын, беседаларын, жыйынынын өй-өйдө организастап турар.

Оон-биле кады, ВКП(б)-ниң чамдык райкомнарын парткабинеттер боттунун мурнуна турар сорулгаларын ыракта-ла чедир боттардырбай турар. Оон чылдагы болза, ВКП(б) ниң ол райкомнары боттарынын парткабинеттеринин ажылы боттун уауртпай, контролдул хынавай, практиктик дуза көргүсөп турарында болуп турар.

ВКП(б)-ниң Тере-Хөл, Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Тожу райкомнарын парткабинеттерин пропагандаларын доктаамал аждылаар семинарларын ажылыг сагыш салбай турар. Өөредилге чылы эгелээнен бээр ол парткабинеттер пропагандаларын семинарларын чүгө 1—2 каттап эрттиргилээр ийкеп, азы чамдыктары харыч мырнай эрттирбей турар.

Марксизм-ленинизмниң теориясын боттары өөренип турарлар-биле ол парткабинеттер база-ла багай аждылап турар. Чүл дээрге, оларга дузаламчы болур лекциялар номчулгаларын барык-ла организаставай, консультацияларын чорутпай турар болгаш оларнын өөредилге талазы-биле дуржулга солчур теоретиктиг конференцияларын организаставай турар.

ВКП(б)-ниң Мөңгүн-Тайга, Бай-Тайга райкомнары парткабинеттеринин ажылыда үр-ле үеде хандырбай турган. Ынчангаш ол парткабинеттер боттунун ном фондузун чөп аждылап турган болгаш ажылын чогууру-биле организастап чорудар аргызы чок болуп турган.

Пропагандалар-биле ажылы чамдык парткабинеттеринин шак мынчаар багай тургусканы партия чырыдышкынын ажылына боа дууду чептерин боттунун турар. Ылангыя Барыч-Хемчик районун Аксы-Барлык сумузуна «Ленинчи орук» болгаш Шектээр сумузуна «Совет Тываны 5 чыл ою» колхозтарда политшколаларын кичээлдери чорбай турар, а ында-хаа болганда пропагандаларын белеткеп чогулган кууду идея денелге, дынакчыларын эвээш кезинин киржилгези-биле эрттир турар. Ол политшколаларын пропагандаларын Эрес-оол, Хирбээ олар башкыларынга белеткемейн, чүгө өөредилге ному номчурунга өйлөкчү турарлар. Ол ышкаш чижектер кайы-даа районнарын дыка хөй политшколаларын, бөлгүмнерин пропагандаларын бар болуп турар.

Парткабинеттер пропагандаларын семинарларын эрттирерде эки белеткеп кылбай, чүгө лекциялар номчууру-биле кызгаарлап турар, ол лекцияларын хөй-ле кезин пропагандаларын аждылап турар байдалындан алган боттук чижектер-биле холбашкак эвес, нити байдалыг болуп турар. ВКП(б) ТК пропагандаларын семинар кичээлдеринге Ленин биле Сталинниң чамдык аждыларын 16—20 шак чедир өөредирин айткан, а ол айткышкынын парткабинеттеринин элээн хөй ам-дуза күөсетпей турар. Ынчангаш болуп эрттир турар семинарларын хөй-ле нуруузу пропагандаларын эвээш дуулап, оларга эн чуугаа керектиг айттырларын шиптирлеп бербей, кууду идея-денелге өзү барымдалаар чорук-биле эрттир турар. Ынчангаш пропагандаларын чамдыктары дыка эки дуржулга-биле башкылар турар болза-да, ол эки дуржулгаларын парткабинеттер непередирин организаставай турар.

Парткабинеттеринин бир кол чептеси болза, марксизм-ленинизмниң теориясын боттары өөренип турарларга дузаламчы кылдыр чүгө ВКП(б) төөгүзүнге хамаарышкан лекцияларын организастап турар, а политэкономика болгаш философия

өөренип турарларга дузаламчы болур лекцияларын номчуурун организаставай турар. ВКП(б) райкомнары марксизм-ленинизмниң теориясын боттары өөренип турарларга дузалажыр 7-ден 10 чедир составты консультантыларын тургускулаан. Парткабинеттеринин чамдыктары ол консультантылар-биле аждылап, оларнын аждылаарына аждыкты арга-сүмелерин бербей, ажылын контролдулап турар. Ынчангаш консультантыларын чамдыктары боттарынын хүлээлгезин эки күөсетпей, чүгө консультантыларын санында киржил турарынын оларнын ролу көзүлбөй турар.

Оон ангыда, парткабинеттеринин элээн хөй ВКП(б) райкомнарын илеткелчлер бөлүгүн кезигунери-биле агитколлективтер удуруткучулар-биле, аждыла барык-ла чорутпай турар. Илеткелчлер бөлүгүн кезигунеринин хуралдарын чамдыктарын, оларнын бижип турар лекцияларын, илеткелдеринин идея-теорияларын утка-шынарын бедидер сорулга-биле чуугаалажыр көөрүн практикалапай турар болгаш оларнын дуржулга солчурун организаставай турар. Ол ышкаш агитколлективтер удуруткучуларын ажылыг теоретиктиг болгаш методиктиг дузаны парткабинеттер эвээш көргүзүп турар.

Парткабинеттеринин чамдыктары пропагандаларын, марксизм-ленинизмниң теориясын боттары өөренип турарларга керектиг литератураын ангылап делгевей турар болгаш айданызын чарлап аспай турар. Бо чорук парткабинеттеринин ном фондузунда бар керектиг литератураларын чөп аждылаар чорукка шакты болуп турар.

ВКП(б)-ниң чамдык райкомнары парткабинеттеринин улуг ролун үнел көрбөй турар. ВКП(б)-ниң Барыч-Хемчик райкому парткабинеттерин эргелекчи эш Дамды-оолду боттунун ажылын экижидеринге аждылап, еске аждылар талазы-биле даалгалар бергеш узун хуусаалы командирскаже үндүрүп турган. База ВКП(б)-ниң чамдык райкомнары парткабинеттеринин ажылын дугайында айттырны боттуну тургузуп чуугаалашпай турар.

Ам сорулга болза, ВКП(б) райкомнары боттарынын парткабинеттеринин ажылын хун-бүрү боттуну удурутуп, контролдулап турган партия чырыдышкынын системасынга аждылар эбулуг теоретиктиг болгаш методтуг төвү кылдыр тургузары чуугаа.

О. СИРИН-ООЛ, ВКП(б) обкомунун инструктору.

Оон ангыда, парткабинеттеринин элээн хөй ВКП(б) райкомнарын илеткелчлер бөлүгүн кезигунери-биле агитколлективтер удуруткучулар-биле, аждыла барык-ла чорутпай турар. Илеткелчлер бөлүгүн кезигунеринин хуралдарын чамдыктарын, оларнын бижип турар лекцияларын, илеткелдеринин идея-теорияларын утка-шынарын бедидер сорулга-биле чуугаалажыр көөрүн практикалапай турар болгаш оларнын дуржулга солчурун организаставай турар. Ол ышкаш агитколлективтер удуруткучуларын ажылыг теоретиктиг болгаш методиктиг дузаны парткабинеттер эвээш көргүзүп турар.

Парткабинеттеринин чамдыктары пропагандаларын, марксизм-ленинизмниң теориясын боттары өөренип турарларга керектиг литератураын ангылап делгевей турар болгаш айданызын чарлап аспай турар. Бо чорук парткабинеттеринин ном фондузунда бар керектиг литератураларын чөп аждылаар чорукка шакты болуп турар.

ВКП(б)-ниң чамдык райкомнары парткабинеттеринин улуг ролун үнел көрбөй турар. ВКП(б)-ниң Барыч-Хемчик райкому парткабинеттерин эргелекчи эш Дамды-оолду боттунун ажылын экижидеринге аждылап, еске аждылар талазы-биле даалгалар бергеш узун хуусаалы командирскаже үндүрүп турган. База ВКП(б)-ниң чамдык райкомнары парткабинеттеринин ажылын дугайында айттырны боттуну тургузуп чуугаалашпай турар.

Ам сорулга болза, ВКП(б) райкомнары боттарынын парткабинеттеринин ажылын хун-бүрү боттуну удурутуп, контролдулап турган партия чырыдышкынын системасынга аждылар эбулуг теоретиктиг болгаш методтуг төвү кылдыр тургузары чуугаа.

Оон ангыда, парткабинеттеринин элээн хөй ВКП(б) райкомнарын илеткелчлер бөлүгүн кезигунери-биле агитколлективтер удуруткучулар-биле, аждыла барык-ла чорутпай турар. Илеткелчлер бөлүгүн кезигунеринин хуралдарын чамдыктарын, оларнын бижип турар лекцияларын, илеткелдеринин идея-теорияларын утка-шынарын бедидер сорулга-биле чуугаалажыр көөрүн практикалапай турар болгаш оларнын дуржулга солчурун организаставай турар. Ол ышкаш агитколлективтер удуруткучуларын ажылыг теоретиктиг болгаш методиктиг дузаны парткабинеттер эвээш көргүзүп турар.

Парткабинеттеринин чамдыктары пропагандаларын, марксизм-ленинизмниң теориясын боттары өөренип турарларга керектиг литератураын ангылап делгевей турар болгаш айданызын чарлап аспай турар. Бо чорук парткабинеттеринин ном фондузунда бар керектиг литератураларын чөп аждылаар чорукка шакты болуп турар.

ВКП(б)-ниң чамдык райкомнары парткабинеттеринин улуг ролун үнел көрбөй турар. ВКП(б)-ниң Барыч-Хемчик райкому парткабинеттерин эргелекчи эш Дамды-оолду боттунун ажылын экижидеринге аждылап, еске аждылар талазы-биле даалгалар бергеш узун хуусаалы командирскаже үндүрүп турган. База ВКП(б)-ниң чамдык райкомнары парткабинеттеринин ажылын дугайында айттырны боттуну тургузуп чуугаалашпай турар.

Ам сорулга болза, ВКП(б) райкомнары боттарынын парткабинеттеринин ажылын хун-бүрү боттуну удурутуп, контролдулап турган партия чырыдышкынын системасынга аждылар эбулуг теоретиктиг болгаш методтуг төвү кылдыр тургузары чуугаа.

О. СИРИН-ООЛ, ВКП(б) обкомунун инструктору.

Оон ангыда, парткабинеттеринин элээн хөй ВКП(б) райкомнарын илеткелчлер бөлүгүн кезигунери-биле агитколлективтер удуруткучулар-биле, аждыла барык-ла чорутпай турар. Илеткелчлер бөлүгүн кезигунеринин хуралдарын чамдыктарын, оларнын бижип турар лекцияларын, илеткелдеринин идея-теорияларын утка-шынарын бедидер сорулга-биле чуугаалажыр көөрүн практикалапай турар болгаш оларнын дуржулга солчурун организаставай турар. Ол ышкаш агитколлективтер удуруткучуларын ажылыг теоретиктиг болгаш методиктиг дузаны парткабинеттер эвээш көргүзүп турар.

Парткабинеттеринин чамдыктары пропагандаларын, марксизм-ленинизмниң теориясын боттары өөренип турарларга керектиг литератураын ангылап делгевей турар болгаш айданызын чарлап аспай турар. Бо чорук парткабинеттеринин ном фондузунда бар керектиг литератураларын чөп аждылаар чорукка шакты болуп турар.

ВКП(б)-ниң чамдык райкомнары парткабинеттеринин улуг ролун үнел көрбөй турар. ВКП(б)-ниң Барыч-Хемчик райкому парткабинеттерин эргелекчи эш Дамды-оолду боттунун ажылын экижидеринге аждылап, еске аждылар талазы-биле даалгалар бергеш узун хуусаалы командирскаже үндүрүп турган. База ВКП(б)-ниң чамдык райкомнары парткабинеттеринин ажылын дугайында айттырны боттуну тургузуп чуугаалашпай турар.

Ам сорулга болза, ВКП(б) райкомнары боттарынын парткабинеттеринин ажылын хун-бүрү боттуну удурутуп, контролдулап турган партия чырыдышкынын системасынга аждылар эбулуг теоретиктиг болгаш методтуг төвү кылдыр тургузары чуугаа.

О. СИРИН-ООЛ, ВКП(б) обкомунун инструктору.

Организаствыг чоруктуң түннели эки болган

Кызылдың көдээ районуна Сүт-Бажы чеди чыл школаның башкылар чөвүлели боттунун март 24-теги хуралына чакырылганга үезинде школаны чуугаалаар деп санды иди үндүргөн турган.

Башкылар чөвүлелиниң ол инициативаны барымдалааш, март 25-те школаны аждылап, башкылар катгыжп хурал кылгаш, школаны класстарын күзөлдө-биле үлөжип, аждыла чедишкенин эрттиреринин тодаргай планын чогаадып кылган турган.

Март 26-да эртегиниң 10 шакта бүгү аждылап турган башкылар чыгып келгеш, тус-тус үлөжип чөвүлелин хайнышкынын-биле аждылап эгелээр. Сумуда херэ-женинн организастагыш Билчирмаа 11 херэ-женинн мобилизастагыш, база-ла аждыла кирипкен.

Эртегиниң 11 шак үезинде аждыла түлүктөшкөн турган. Өөреникчилер ыр-шоорлуг суг дайжылаан, шефчилер класс бурзуунда база-ла хөглүг аждылап турганнар. Дүш-тегиниң 13 шак ажды турда, школаның 3 класы болгаш башкылар канцеляриясы чуугаалагыш доозулап, арыг-шевер кылдар чуугаалагыш турган. Шеф үезинде «Дарыч» деп хана солуну үндүргөн.

Школаны чуугаалаарыга башкылар, аждылап турган Белоснева, Бондарева, Конзач-сол, Анай, Старкова, Хабарова олар шефчи херэ-женинн Норбулдай, Иончутмаа олар онза мурнакчылар болуп илерээ.

Башкы Конзач-оол чааскаан башкылар канцеляриясын чуугаалап, бүгү кижилерин мурнай доозуп, ынчангаш боттунун аждыла-шчызын кайгактан. Ынчалза-да шефчи херэ-женинн иштинден чамдык Шимитпаа, дээр чижектиг колхозчулар школа чуугаалаарыга дузалажыр деп белгеш, ында-ла көсүк аждыла кылбай, удатпаанда-ла чана берген.

Ам школа арыг-силги шинчи кирген болгаш 1951—1952 өөредилге чылын чедишкенин доозар дээр дөрткү улдунче хайнышкынын эгелеп кирипкен.

Н. СЕДЕН.

Мурнакчы малчынар

Чөөн-Хемчик районун Хөндөгей сумузуна «Кызыл тараачы» колхозтун мурнакчы хойчулары бо чылы малды чаш төдүн бүрүн камгалап ап турар.

Өшкү кадарчы эш Сотпанын өшкүлдеринде 89 өшкү 112 анай төрөөн, оон иштинде 22 өшкү ийстээр. Хойжу Хенен төрөөн 150 хойналда 150 хурганны, Калчан-Көк 147 хойналда 147 хурганны менди ап, доруктуруп турар. Бо малчынар моон сонгаар-даа төртүнгөн чаш малды менди өстүрүп алыр дээр кончуг чүткүлдүг аждылап турарлар.

В. САНЧИ.

Школаларга оттулар ыяш белеткелиниң чоруп турары

Ыяш белеткелин четпес күөсеткен

Эрткен чылдын дуржулгазын бол-дурбазы-биле район школаларына 1952—1953 өөредилге чылында херэглетинер одаар ыяштың белеткелин баш бурунгаар чорудар дугайында ВКП(б) Чаа-Хөл райкомунуң бюрону күстен бээр ийи чедир доктаалдарын үндүрүп, ону чогуу өйүндө күөсөдирин райкуоскомга, оон улус өөредилге килдизинге, колхозтар баштаар чөвүлелинге, партия эге организацияларына шынгы дааскан турган.

1951—1952 өөредилге чылында районун школаларына одаар ыяштын белеткелин багай организастаанын түннелинде чамдык школаларга одаар ыяш төнүп, оон ужурунда оларнын өөредилгези үстүрүнге чедип турганын ВКП(б) райкомунуң бюрону боттунун ол доктаалдарына тодаргай демделгезин турган. Ылангыя шак ындыг байдалдарга Молотов аттыг колхозта (даргазы эш Бегзи, партия эге организация секретари эш Комбу), болгаш Шаңчыда эге школалар, база район төвүндө чеди чыл школаны таваржып келген.

Школаларга одаар ыяш белеткели ам бо үеде районда нитизи-биле кончуг багай чоруп турар. План өзү-гаар 8200 кубометр ыяштын чүгө 351 кубометри белеткеленип, школалар чанында дуржугунен. Кара-Тал чеди чыл школаны (директору эш Синашкын) 1400 кубометр ыяш белеткээр планын турган, чүгө 14 кубометри, Урбунда эге школа (эргелекчи эш Торжу) 300 кубометр ыяштын чүгө 40 кубометри,

Чөөн-Хемчик районун Чыргак сумузуна улгаттыр катыштырган «Коммунизмче орук» колхозтун эге школаның 1952—1953 өөредилге чылында одаар ыяштын белеткелин колхозтун баштаар чөвүлелин кезигуну эш Сотпанын удуруткучулар-биле 30 колхозчулар тайгада чорудуп турар.

Олар каш хонуктун иштинде 504 кубометр ыяшты хал тургускан. Ынчангаш школага белеткээр 750 кубометр ыяштын планын кыска

Кыска хуусаада күөсөдир дээр

Чүткүлдүг аждылап турар чуугаалажыр дугайында чыгыс-даа шиптир хүлээп албаан, коммунистерин хуралдарга берип турган үнелиг саналдарын протоколга биживей турар. Электри станциясында партия эге организациянын хуралдарына бот чылдын эгезинден бээр коллективте күш-аждылап сагыла-чурумунун дугайында айттырны үш каттап чуугаалашкан, а хуралдар эрткен соонда партия эге организациянын талазындан аждыла-херек кырынга боттук аждыла чорутпаанындан ол хуралдарга чуугаалашкан күш-аждылап сагыла-чурумун коллективте экижидер дугайында айттырлар түнел чок болуп арткап, ам үеде коллективте күш-аждылап сагыла-чуруму сандаргай байдалда турбушаан турар.

Школаларга одаар ыяштын белеткелин планы үстүрүнге чедип турунда, райкуоскомунуң (даргазы эш Балчыр), оон улус өөредилге килдизинин (эргелекчи эш Тары-Сурун) чогуур хемчеглерин албайн келгени окта буруу.

Школаларга одаар ыяшты белеткеп алырынын планын кыска хуусаа иштинде күөсөдирин хандыларыне районун бүгү күжүн мобилизастаары районун партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларынын сонгаарлап болбас хамыктын чуугаа сорулгазы болур.

М. БУГАЛДАЯ.

Школага шефтээшкн

Эрзин районун Нарын сумузу-нун эр, херэ-женин колхозчулары болгаш школаның үстүкү класстарын өөреникчилери школага ишф аждылы организастап, 1952—1953 өөредилге чылыга белеткел кылдыр 16 кубометр ыяшты чыгыс-ла хун хал белеткээр, школа чанында дуржугунен оон мурнунда белеткелден 52 кубометр ыяшты чып тургускан.

Школа коллективниң школаның

болгаш интернаттын 10 өрзалдерин чуугаалап.

Шефче эштер Тамды, Дардаш оларнын бригадалары онза эки аждылаан.

Школаны келир өөредилге чылында одаар ыяштын кыска хуусаанын иштинде школа чанында буруу белеткээр деп хүлээлгезин алгаш, олар ам улуг көдүрүшкүн-биле аждылап турарлар.

К. КУРЗАТ.

Кара-Тал тыва эге школа (эргелекчи эш Мадар-оол) 300 кубометр ыяштын дөңгүн-ле 106 кубометри белеткеп алган.

Ак-Дуругун Ленин аттыг колхозунда эге школа (колхоз даргазы эш Топтуг-оол, школа эргелекчи эш Өлзей), Чаа-Хөлдүн «Бай-Булуң» колхозунда эге школа (колхоз даргазы эш Комбу, школа эргелекчи эш Сандан), ол ышкаш Кара-Суг, Хереме болгаш Кара-Тара-Суг эге школалар бо хунге чедир чыгыс-даа кубометр ыяш белеткеп албаан бооп турар.

Бо чуугаа аждылап дүрүзүнннн байдалын тургустунуп келгенин чуугаалап болза, ВКП(б)-ниң райкомунуң боттунун үндүргөн доктаалдарын күөсөдир дээр хамаарышкан организацияларын мурнуна негелдени кошкак тургузуу, контролду чептес боттандырганындан болган.

Школаларга одаар ыяштын белеткеленин планы үстүрүнге чедип турунда, райкуоскомунуң (даргазы эш Балчыр), оон улус өөредилге килдизинин (эргелекчи эш Тары-Сурун) чогуур хемчеглерин албайн келгени окта буруу.

Школаларга одаар ыяшты белеткеп алырынын планын кыска хуусаа иштинде күөсөдирин хандыларыне районун бүгү күжүн мобилизастаары районун партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларынын сонгаарлап болбас хамыктын чуугаа сорулгазы болур.

М. БУГАЛДАЯ.

Школага шефтээшкн

Эрзин районун Нарын сумузу-нун эр, херэ-женин колхозчулары болгаш школаның үстүкү класстарын өөреникчилери школага ишф аждылы организастап, 1952—1953 өөредилге чылыга белеткел кылдыр 16 кубометр ыяшты чыгыс-ла хун хал белеткээр, школа чанында дуржугунен оон мурнунда белеткелден 52 кубометр ыяшты чып тургускан.

Школа коллективниң школаның

болгаш интернаттын 10 өрзалдерин чуугаалап.

Шефче эштер Тамды, Дардаш оларнын бригадалары онза эки аждылаан.

Школаны келир өөредилге чылында одаар ыяштын кыска хуусаанын иштинде школа чанында буруу белеткээр деп хүлээлгезин алгаш, олар ам улуг көдүрүшкүн-биле аждылап турарлар.

К. КУРЗАТ.

Шиптирниң күөсөдизин организастаары болгаш хынаары—партия ажылының кол кезээ

Большевик партиянын организастаары болгаш баштыкчылары В. И. Ленин биле И. В. Сталин шиптир күөсөдизин организастаарынын болгаш хынаарынын бирги чертегиң ужу-дузалыг кезээде эн чуугаага көрүп келген.

Шиптир күөсөдизинин хыналдазын ажылын улам ыкый экижидеринге эш Сталинниң 1937 чылда ВКП(б) ТК-нын февраль-март пленумунга кылган илеткели улуг ужу-дузалыг болган. Эш Сталин боттунун илеткелинге болгаш түнел сөзүнге удурутканын большевикчи принциптерин тодаргайлаан. «Шиптир удуртуу дээр: бирээле, айттырны шиптирлерин тывар, ынчалза бистин удурутканын түнелдерин боттарынын ооргаларына чүктөп турар массаларын дуржулгаларын өөренип көрбөс болза шиптир болдунмас; ийде, шиптирлерин күөсөдизин организастаар, ынчалза-даа массаның дорт дузаламчы чокка ол база-ла болдунмас»—деп эш Сталин өөредип турар.

ВКП(б) ТК-нын айтышкынын база партиянын III область, IV хоорай конференцияларын шиптирлерин күөсөдизин, ВКП(б) хооркому болгаш партия эге организацияларын партия шиптирлерин күөсөдизин организастаарыне, хынаарыне улуг кичээлгеин салып турар апарган.

1951 чылдын дургузунда ВКП(б) хооркомунуң бюронуңа хүлээп ап турган шиптирлерин күөсөдизин хынал көөрү-биле партиянын 10 эге организацияларын өчтөп илеткелдерин дынаан. Областың чүрү үлетпур килдизинде партия эге организацияларын секретари эш Борис-

вич—партиянын V хоорай конференциянын шиптирлерин күөсөдизин дугайында; облонода партия эге организациянын секретари эш Куренко—ВКП(б) хооркомунун III пленумунун шиптирлерин күөсөдизин дугайында; облуста, облукүс-комда партия эге организацияларын секретари эш Куренко—ВКП(б) хооркомунун III пленумунун шиптирлерин каячар күөсөдип турарынын дугайында ВКП(б) хооркомунуң бюронуңа өчтөп илеткелдерин кылганнар. 1951 чылда эш Сталинга чоруткан чагаага хоорайнын аждыла чоннарын алган хүлээлгелеринин каячар боттанып турарынын дугайында айттырны ВКП(б) хооркомунуң бюронуңа 1951 чылда дургузунда каш-даа каттап чуугаалашкан. Эш Сталинга чоруткан чагаага хоорайнын аждыла чоннарын алган хүлээлгелеринин күөсөдизин суларатпай контролдулап турган чорук эки түнелди көргүскөн. Хоорайнын үлетпүрү 1951 чылда боттуну планнарын дыка эки чедишкенин күөсөдиз

УЛУГ ЭРТЕМДЕН

(Леонардо да Винчинин төрүтүнгөн хүнүндөн бээр 500 чүс чыл болганынга)

Генийлиг италиян чурукчу, эртемден болгаш болачкы Леонардо да Винчи болза, болуңуң өлүм чок чогаалдыгызы—бүгү депшилгелиг кижилер төрөлгөнгө кызыгаар чок үнелиг, эртен үнени культуразынын улуг деятельдеринин санынга киржиң турар.

«Улустарда генийниң демдээн чүс-чүс чылдарын дургузунда артырып берген эртемниң, литератураның болгаш уран-чүлдүн улуг чогаалдары ышкаш нинти чедишкни бар. Ол культурулгү чедишкни болза, кижилер төрөлгөнгө түгүмөс байлак болур. Ол болза, янзы-бүрү үлүкчүлүк кижилеринге бот-боттарын билчир, амгы үеде оларны чүү чүвө харылааштырып турарын угаан билчир арганы берип турар. Ол болза, оларны мурунуга бүгү-нинти дугуржулганын болгаш билчир чоруктуң перспективаларын ажыдып берип турар. Ол болза, оларга бот-болуң билчир чорук кажангызындан-лаа артык эргежок чугула апарган үеде кижиге бүзүрелди минута бүзүрүңде бадаткап турар». Эске кайгамчыктыг кижилерин төрүтүнгөн хүнери-биле чергелештир Леонардо да Винчинин төрүтүнгөн хүнүң 500 чыл оюн демдегелеп эрттирерин шитпирлээн Тайбынын Бүгү-делегей Чөвүлелиниң кыйгырымында мында деп чугаалаан.

Улустарнын нинти чедишкни болза, чүгө бүгү делегейни уран-чүлдүнүң төгүзүңде үнелиг салышкыны—чурулганын кайгамчыктыг чогаалдары эвес, харын италиян улустун генийлиг олгунуң хей янзы эртемниң чедишкни болур. «Леонардо да Винчи чүгө улуг чурукчу эвес, харын физиканын янзы-бүрү ажыдышкынын кылган хавыраалыг улуг математик, механик болган «яжевер чоран» — деп Фридрих Энгельс бижээн.

Леонардо да Винчи амгы үениң бойдус эртемниң сууру салдынып турган кайгамчыктыг үеде чурттап чоран.

Хоорай культуразынын хөгжүлдэи, техниканын болгаш бүүдүрүңүн чедишкни, далайга экиндириринин болгаш садыгынын хөгжүлдэи, Чөөн чүк-биле харылаанын тургустунганы—бо бүгү болза, бойдус эртемниң янзы-бүрү адырларынга хей-хей чаа фактыларны чыгган. Ол фактыларны чып түңээр черектиг турган, дуржулгага үндөйлөш, чангыс-ай эртемниң системаны тургузары негетини турган. Леонардо да Винчи бодунуң ажылдарыга дуржулгага үндөйлөш чаа бойдус эртемниң калбак програмказын ажылдап кылган. Шылгарангай италиян болачкынын бадаткалы-биле «Зулу эртем болза, «кажан-даа часпас» болгаш «Зулу башкысы» болур дуржулгага үндөйлөшүң турар. Эчиси шынны тып алыр дизе, тускайла болушкундан оң нинти дүрүмүн билчир алырынга чедир бедир, элээн хей дуржулгаларын кылыр болгаш оларнын түңелдерин ыгла-вырлап көөр керек. Моңу журунда фактылыг түңелдерге таалап олар бар болгаш оларны тайылбырлап билбес кижилер шын эвес кылып турганы ол. «Эртем чокка практикка хандыкшыр кижилер, корабльди руль болгаш компас чок чорудар дээни ышкаш болу бээр, ол кижилер кайнаар экиндирип бар чоруурунга каянда даа бүзүрел чок болгай»—деп Леонардо да Винчи бижээн.

Чаа муракчы эртемни тургузары кажан-даа чаа чүвө-биле эртен үнениң, өзүп төрүтүңүп турар чүвө-биле өлүп турар чүвениң кадыг, чиди демиселиниң үенинде болуп турган. Леонардо да Винчинин үенинде «бураганга бараан болган»—эрги эртем кризиске бүрүн таварышкан турган. Бичанган түдүм эртен бүгү-ле чаа болгаш депшилгелиг чүдүл истетип суруп, өлүг болгаш үези эртен чүгө бар-шаа-биле халбатканып турган.

Бүгү кижилер төрөлгөнгө мурунуга чүгө керек кырында боттүг чүдүлү билишкенине оралдажып турган эвес, харын ону чаартып тургузарыне оралдажып, бодунуң практиктиг ажыл-чорудулганын бойдустун дүрүмүнүн өрениринче угландырып турган эртем дээш муракчы демисели, эртемден инженер, болачкы улуг кижиси—Леонардо да Винчинин миңдыг үеде ажылдап, чурттап турган.

Генийлиг италиян янзы-бүрү талаанын шынап-ла кайгамчык. Ол болза, чурукчу, скульптор, архитектор, инженер, эртемден, чогаалчы кижилер чоран. Эртемниң хей янзы адырлары ол кижиге боттарын ажыдышкыны-биле хүлээлгелиг. Леонардо да Винчинин техниктиг ажыдышкынын саны кончү хей. Ол дуржулгага үндөйлөш эртемниң програмказын чуруру-биле кызыгаарлатынган турган, харын боду харылаашкынын үргүлчү кылып, дидим дуржулгаларын кылып, чаа-чаа ажыдышкынын болгаш чогаалдарын кылып, дуржулгага үндөйлөш чаа бойдус эртемни тургузарынга идея-кейлиг киржиң турган. Бодунуң бийлигин сайзыратышкан, Леонардо да Винчи эртемни болгаш ус-тавыштын янзы-бүрү адырларына туган муракчы кижилер-биле сүмөлежиң турган. Ол, сугу тудушкунуң мастерлерин дилеп, Фландрияда плотиналар дугайында чугааларын дыңнап, Индияда суг иштинге эштир кижилер канчап жемчүг тып ап турарын дугайында мездэлерин чып, бодунуң үениң көскү эртем деятельдери-биле харылааштырып чоран. Улуг эртемден болза, эрте бурунгу улуг болачкыларын чыгандарын, генийлиг Архимедтин чогаалдарында, XIII чүс чылдыг улуг польша эртемдени Вителонун ажылдарында ханызы-биле сонуургап чоран. Леонардо да Винчинин демдегел дептеринин бирээинде «Авиценаны очулдурун айтыр» деп бижээн болган, ол болза, Ортаа Азияны шылгарангай эртемденин ажылдарын оон сонуургап чоранын херечилеп турар.

Леонардо да Винчи бодунуң амьдуралынын улуг кезини Италиянын ийи улуг хоорайларынга—Флоренцияга болгаш Миланга чурттап эрттирген. Флоренция пөс-тавы үлөтүрүңүң төвү турган. Милан бодунуң боо кылыгылары болгаш металл кылыр талазы-биле мастерлери-биле алдаржаан турган. Усты-выш кезээниң бүүдүрүгө талазы-биле дуржулга эртемдени байыткан, ол дуржулганы түңээни эртемдениң чүн ээрер, торгу аргың болгаш дүк кыргың машиналарны чогаалдып кылырын болдурган. Леонардо да Винчи механиканы чаа адырын—согушкунуң теориясын ажылдап кылып турган. Архитектура ажылын өрөмүшпашаан, эртемден болза, тулгу механиканын, материалдарын удуру-ла-нышкаанын дүрүмүн өрөшп, ол талазы-биле дуржулгалыг шичиледи чорудуп, даш бажыңдарда тиглерин чылдаганын дугайында ном бижиринге херектиг материалдарны чып белеткеп турган.

Эртемден болза, суг күжү-биле хөлдөдир дээрбелерин, сукно кылыр машиналарын, янзы-бүрү херекселдерин чуруп турган.

Леонардо да Винчинин чогаалдыга ажылында улуг черин гидро-техника ээлеп турар. Ол, Арно кемини таарыштыр ажыглаарынын, По кемини чок-кавызынга сугтарылга болгаш орук каналдарын тургузарынын төлөвилелерин ажылдап кылып турган. Бичалза-даа оон кылган төлөвилелери амьдырал кырынга ботанмай барган. Анаа Италияны башкаланың чорукчу үргүлчүң дайыныры шаштык кылган, Леонардо да Винчинин ажылдадып ап турган италиян князтер хамыктын мурунда шериг талазын чогаалдыганын оон иереп турганар. Бичалза-даа эртемден ол талазы-биле колдуунда эртемниң калбак айтырыларын сонуургап чоран. Эртемден болза, баллистиканын дүрүмүн практика болгаш теория талазы-биле шичилеп ажылдарын оралдажып чоран. Топ Италияны шивээлерин шичилээри-биле кылган бодунуң аян-чоруун Леонардо да Винчи черин геологтуг оңа чүдүлдерин өрениринге, далай чалгыларын шичилээшкенин дүрүмүн билчир алырынга ажылаан.

Леонардо да Винчинин ухар-чүүл талазы-биле шичилеп ажылы дыка солун болуп турар. Эртемден болза, өрү көдүрүп үнеринге кандыг куш херекли деп чүвени тодардырып оралдажып, куштарын ухарынын оңа чүдүлдерин хараталзап, кушту болгаш кижинин анатомуң оңа чүдүлдерин, оларнын шыңган ээтеринин хамаарылгалыг күжүн денеп турган. Механиканын нинти дүрүмүн ажыглаашаан, күшту «математиканын дүрүмүн» «Эу-гаар хөдөлүр херексел» деп алаан. Эртемден болза, ол бүгү үндөйлөш, кижинин шыңган ээдинин күжү-биле шичилеп улуг эвес, чалгыларын куш ышкаш ухар апарат кылырын оралдашкан.

Леонардо да Винчи сугуң чыгаар күжүн шичилеп алырын агаарын чыгаар күжүн чыгарып алырында эвээш эвес сонуургап

чоран. Эртемден болза, суг дүвүнчө кирер элээн хей херекселдерин төлөвилеп кылган. Ол, сугуң хөдөлүшкенин дүрүмүн өренип, дамчыдар херекселдерге сукку чүдүлдерин деңизини тайылбырлап, «Паскальдын дүрүмү» деп билдигир ажыдышкынын мурун-ла угаан билген.

Леонардо да Винчи хем эриктерин сугуң канчаар чүп турарын хараталзап тура, чер кырын өскөрткөнгө сугуң ролуңун дугайында түңелди кылган. Ол, Италияны эртен ыраккы үениң болгаш бүгү Чер ортузу далайың чок-кавызын чуруун чуруп, далайдын ыракта дагырада далай амытанарың дашталып калган артыңчыларын тыялганын шын тайылбырлаан. Леонардо да Винчи бүгү делегейни суг шып турган дээр дугайында библи тоолду буруу шапкан. Улуг эртемдениң ажылдары оон чурттап турган үезин дыка муруан турган.

Леонардо да Винчи болза, Чер шимчeves болгаш эртемчегин төвүңде турар дугайында Ортаагы үениң билишкенин ол ышкаш шичилдирип-биле буруу шапкан. Чер болза, кызыгаар чок эртемчеге сымдыстарын бирээни, ында чаа өскөлөрүңде ышкаш ол-ла физиктиг дүрүмнөр хөдөлүп турар деп бадаткап турган.

Леонардо да Винчи бодунуң хей ажылдарын анатомияга турсааткан. Эртемден болза, кижинин мага-бодунуң хевирин шимчээшкени болгаш шимчээшкни чокка шыны-биле чуруп көргүзөрин оралдажып турган эвес, харын кижинин иштиги органнарын тургузуун кичээңилди өренип турган. Улуг чурукчуң болгаш эртемдениң анатомия талазы-биле кайгамчыктыг чуруктары кижинин организмни тургузуганын шын билишкенин берип, хей-хей ажыдышкынын байды-лып турар. Леонардо да Винчи дигр амытанарың анатомиязын база өренип, оларнын тургузуун кижинин тургузуу-биле демейлеп турган. Эртемден болза, дуржулгалыг методту хереклеп, ылангы пагаларын янзы-бүрү дуржулга кылырынга ажылап турган. Леонардо да Винчи сыпка бүрүлдерин канчаар үнерин хевирлерин эртемниң ол айтырыгын шуут хайгаарып кирпекенин мурунда-ла өрөшп көрүп турган.

Леонардо да Винчинин ажылдары оон өлгениниң соонда ол үениң бадаткалында доран-на непереп шыдаван. Бичанган оон ажылдары эртемниң оон мый хөгжүлдэинге дорт делгеренги көргүстүмөй барган. Леонардо да Винчинин ажылдарынын бижимелдерин хайгааралды бир дугаарында чүгө XVIII чүс чылдын төңүзүңде сала берген. Бичаарда, чаа эртем ажыдышкынын-биле холбаштыр эртемдениң бедик алдары бир дугаар-ла билдинген. Ол ажылдары оон сонгаар парлап үндүргени эртемден болгаш техник—Леонардо да Винчинин кайгамчык улуг үнелин бүрүнү-биле көргүскен. Чүгө бистин хүнеривисте, генийлиг болачкынын байлак ажылы шууту парлатынып үңгөн соонда оң эртем ажылын бүгү тала-биле үнелеп көрүп болур апарган деп дидими-биле чугаалап болур.

Леонардо да Винчинин эртем-техниктиг ажылын системалы-биле өренип көрүп XIX чүс чылдын ийи дугаар чартында орус эртемниң төлөлекчилериниң киришкени-биле элээни солун бооп турар. Ол ажылды кылырынга элээн бергелер таварышкан. Эртемден бодунуң бижээ ажылдарын бодунга билдингери-биле демдегелеп ап чоран болган. Ол, холуңуң үжүң тодаргай билдирмес кылдыр, оң талазындан салайгай талазыңче, чүгө көрүнүчү-биле номчуп болур кылдыр бижип чоран. Леонардо да Винчи бодунуң ажыдышкынын чүгө оорлардан чажыраы-биле эвес, харын шажынын истетип сүрүндөн камгалап алырын боданын ортан көстүрүр.

Барын Европада болгаш АКШта амгы буржуаз «эртемденер» тодаргайлаарга, капиталист мангыстарын хөдөлүшкеничери Леонардо да Винчинин буруудазынын, азы оон эртемниң мировоззренезинин бүгү револустуг талаларын нүгүлдэрин оралдажып турарлар. Тайбынга, тургузушкунга, бойдушту түңелеринге, кижилер төрөлгөнгө хосталгазы болгаш аас-кежин дээш демиселче турсааткан генийлиг ажылдар империалист аратанарга өскөлөчк.

Чүгө капиталист кулданшыкындан хосталган, молчүчүлөр болгаш молчүчүлөрүң чокка чаа амьдыралды тургузуп турар кижилер кижинин гений-биле тургускан бүгү байлактарын, кижинин угаанынын бүгү байлактарын бүрүнү-биле болгаш калбаа-биле ажылап шыдаар. Эртен үениң улуг генийлеринин бирээни—галантылыг чурукчу болгаш эртемден, ханы бодалчы—Леонардо да Винчинин совет улус ычангаш бедик-биле үнелеп турар.

Профессор В. ЗУБОВ.

Чер-черде бижик өөредилгези

Жданов аттыг колхозта

Чөөп-Хемчи районун Жданов аттыг колхозта тургускан 4 бижик бөлүмнөрдө 66 кижилер өренип турар. Олар бөлүмнөрдүн өөредилгези эгелеп турар үеде шупту бижик билбес турган болза, бижикке улуг сонуургалды-биле өренип келгенин болгаш культурайлыгын эки ажылаанын түңнөлдө ам бижикти номчуп, бижип турар кылдыр өренип алганар.

Ылангы комсомолчу культурайлыгилер Шилимаа, Чылбак олар чоңуң бижик билбес чоруун узуткаар дээш онза кызыкмак ажылдап, кичээлдерин бедик денелге эрттирп келгенер. Оон-биле кады, ук культурайлыгилер колхозчу чаа амьдыралдын, коммунизминин улуг тулдуларынын, база делегейде болуп турар чоруктарын дугайында бөсөдаларын болгаш солун номчулгаларын өренип келгенин ортузунга үргүлчү чорудуп, политиктиг чырыдышкын ажылы база чедишкенин боттанлдырып турарлар.

Колхозта бижик бөлүмнөринин база культурайлыгилерин ажылын суму Советинин даргазы, комсомолчу эш Тарбаган хүн-бүрүде эки удуртуп, боттуг дузаламчыларын чедирп турар.

Д. СУРУҢ-ООЛ.

Соксаал чокка чорудар

Улуг-Хем районун Эйлиг-Хем сумуңун угаттыр катыштырган Сталин аттыг колхозунга улуг улустун бижикке өренип бөлүмүн 1951 чылдын күзүңүңде-ле организастап тургускан. Баштайгы үезинде бөлүмүнүң кичээли үзүктөлүшкн чокка чоруп турган.

Улуг улусту бижикке өөредиринин ол чугула сорулганын суму Совети, партия эге организастагызы, колхозтун баштаар чери ала-чая-гаарлашкынын байдалы сула салыканын уламдынан ук бөлүм бодунуң ажылын 1952 чылдын январь айдын эгелээш шуут соксаткан. Бижик бөлүмүнүн ажылын катап чорудуп, оон сегидер дугайында ол организастагылар мынчагы чедир кандыг-даа хемчег албаан.

Районун улус өөредилге килдизи ол колхозта бижик бөлүмүнүн ажылын шуут-ла сонуургаваан келген болгаш ону организастагызы талазы-биле бижыдар, культурайлыгилерге методтуг дузаламчыны көргүзөр хемчеглерин чорутпаан.

Бичанган ол бижик бөлүмүнүн ажылын дигришип, оон үзүктөл чокка ажылдап чоруун хандыраы-биле шичилдирип хемчеглерин дарый ап, хүн-бүрүнү оперативтиг удурутулазын, практиктиг дузаламчыны чедирер чорук, районун улус өөредилге килдизинин, ол сумуда болгаш колхозта хей-нинти организастагыларын мурунуга шыңгызы-биле салдынып турар.

К. КАРА-ООЛ.

Сталин аттыг колхозта эге школань башкызы.

Эки ажылдыг бөлүм

Барын-Хемчи районун Кызыл-Тайга сумуңун «Кызыл сыйдыс» колхозунда бижикти билбес болгаш биче билерлерин бөлүмүңде 21 херэженир өренип турар. Ол бөлүмүнүң үзүктөл чок ажылы хандырытканын болгаш кичээлдерин неделяда 2 удаа доктаамал чорудуп турар.

Культурайлыгилер эш Серепей улуг назылы чоңуң бижикти билбес болгаш бижикти биче билер чоруун узуткаар дээш чүгүлдүг ажылдап, кичээлдерге белеткеди хынаачылыг кылып, башкылаашкыны бедик денелге эрттирп турар.

Бөлүмүнүн дынакчыларынын иштинден эштер Барыч, Амбынай, Кудуркпай олар эки өренип турарлар.

М. САМБУУ.

Колхозчу малчынарнын берү-биле демисели

Тес-Хем районун Ленин аттыг көдээ ажил-агы артелиниң малчынары малдын хоралыг дайызын берүүнү чүгө эртен февраль айнын иштинде 4 чедир өлүргөн. Колхозтун алдарыг ачызы 63 харлыг эш Чалаң-оол 2 берүүн өлүргөн. Оон ыңай бо кыжын эш Чалаң-оол 5 дилги өлүргөн. Колхозтун хойжузу 61 харлыг эш А. Хайдып 1 берүүнү, база хойжу эш Санаа 1 берүүнү өлүргөн.

Бо малчынар берү-биле демиселди моон сонгаар улам күштедирип, ылангы чазын берүүнү дилеп, оң чаш оодарын кыраар чугула.

В. ТОВУУ.

Делегейниң экономика Чөвүлел хуралы

Апрель 9-та Делегейниң экономика Чөвүлел хуралы Польш Бастидин (Франция) даргалаашкыны-биле ажытылган.

49 чурттарын бүүдүрүгө удуруткучулары, экономистери, инженерлери, профэвилелдеринин болгаш кооперация ажылдакчылары элга олурушканнар.

Секцияларын даргалары ол секцияларга болган санал-оңал солчушкуннарын болгаш санал-оңал солчушкуннарындан үңгөн түңнелдерин, а ол ышкаш чөвүлел хуралдын киржикчилерин киргилээн колкол саналдарын пленарлыг хуралга киргенир.

Делегейниң садмын хөгжүдөр талазы-биле секцияның даргазы профессор О. Ланге (Польша) делегей садмынын сандараан чоруу болза, экономика эрге-ажымындан агыг сорулгаларга үндөйлөшүң чүлдөргө холбаштыр даштыкы садмын кызыгаарлаан чоруктуң түңнели болуп турарын дугайың хуралга чүвө чугаалаанарнын хей кезин айтып турарлар деп чугаалаан.

Амгы үеде дыка-ла кызылаан даштыкы садмылардыг чурттарын даштыкы садмыларнын география талазы-биле шимчээшкенин қалбарттыр дээрге, айтырыгын шичилдирээрин карачангыс аргазы ол дээрзин Барын Европаның чурттарынын, Канаданын, Латин Американы болгаш Азия чурттарынын төлээлекчилери боттарынын саналдарына чугаалап турганнар деп Ланге уламчылаан.

Санал-оңал солчушкуннарындан үңгөн эң-не чугула түңнелдерин бирээни болза, делегей садмын калбартып болурун аргазынын бар болуп турары деп Ланге чугаалаан. Бир эвес СССР, Кыдат, Польша, Чехославкия, Румыния, Венгрия, Болгария болгаш Германияны Демократтыг Республикасы—бо чурттарын катар алыр болза, эң чоокку—2—3 чылдарын дургузунда боттарынын даштыкы садмы саарылганын капиталист чурттар-биле 2, 5—3 катап калбартып болулар деп чүвени секциянын хуралына илереткен.

СССР-биле болгаш Кыдат-биле база Чөөн Европаның чурттары-биле садмы харылаашкыны чорудары болгаш боттарыны белегин Барын Европаның, Азияны, Американы болгаш делегейни өске-даа чурттарынын төлээлекчилери чугаалап турганар.

Секцияга чугаалажышкыны үенинде тургустунуп турган саналдарын эң-не чугуларын Ланге чугаалаан.

КНО-же чорудар кыйгырыгын дугайында санал мээң бодап турарым болза, эң-не чугула болуп турар. Бичанган бистер оон кол органы—Кол Ассамблеяны дамчыштыр КНО-же бижикти чорудар болгаш делегейни экономика талазы-биле харылаашкыны экижидип, делегей садмын сайзырадыр сорулга-биле чорудар хемчеглер дугайын бистер дынадыр ужурулгус деп Ланге уламчылап чугаалаан.

Делегей садмынга деткимче көргүзөринин талазы-биле чазактар аразынын конференциязын чылдыраарын бистер Катышкан Наияларын Организастагызы Кол Ассамблеяныга сүмээлөр хүлээлгелиг бис—деп ол чугаалаан.

Садмы айтырыгларынын талазы-биле делегей органын тургузар дугайында чугаалап турган Ланге—чугаа болза, делегей садмынга дузалаарынын комитетин тургузарынын дугайында болур ужурулгус дээш.

Социал айтырыгларын шичилдирерин делегейни экономикалыг дем-катыжышкынын талазы-биле секциянын ажылың дугайында илеткелди Пьер Лебрэн (Франция) кылган. Оон чугаалааны: Чеселенишкениң болгаш садмыга кызыгаарлаашкынын политиканын чорутканынын түңнелинде аш-чемнин чедишпестезинин, ажил чок чоруктуң өзүшкүнүнүн, а ол ышкаш социал айтырыглары-

нын чидигленгенин дугайында айтырылгар ышкаш шак ыдыг айтырылгарга секция кичээңгенин салган.

Барын чүктүн чурттарында ажил чок чорук-биле демиселдерин орунуң дугайында чугаалаан ВЦСПС-тин даргазы Кузнецовтук саналы секцияныг кижигүнеринин сизга кичээңгени хаара туткан деп Лебрэн демдеглээн. СССР-ниң садмы палатаанын даргазы Нестеровтук көдүргени садмы ажылын сайзырадыр талазы-биле совет саналдарын боттандыр чорук болза, элээн каш чылдарыг дургузунда 1, 5—2 миллион кижилерге ажилды бээр ийик деп Лебрэн чугаалаан.

Оон соонда Лебрэн секцияга чангыс эп-скелдиг хүлээп алдыгын саналдарын номчаан.

Хожудангай чурттарын айтырыгларынын талазы-биле секциянын ажылынын дугайында оон даргазы Гьян Чанд (Индия) меделгээн. Илеткелчинин чугаалааны болза:

— Чугаалажып көрүп турар чурттарын чоңу болза, канчаар-даа аажок ядараашкын-түрегделде болгаш аар аарыларда таварып турар болгаш кошкак сайзыралдыг чурттарын мурунда туруп турар айтырылгар колдуунда демей болуп турар деп чүвени санал-оңал солчушкуннары көргүзүп турар. Ол чурттарда үлөтүрлерин сайзырадырың болгаш ол чурттарын бойдус байлактарын улус чоңуң эрге-ажыктарыга эргежок чугула хемчеглерин алыры чугула апарган.

Оларын экономикалыг амьдыралың чугула-чугула төптөрүн (бойдус байлактарын, үлөтүрүн, банктарын, даштыкы садмыларын болгаш судоходствоун даштыкы чурттар хынап, оларын сайзыраарына моондактап турарын ужурундан ол сайзырангай эвес хөгжүлдөй чурттар амгы үеде эң-не берге байдалда туруп турар деп ол чугаалаан.

Ол ышкаш Японияны чөвүлөкчидер палатазынын кижигүң дээрзи Томи Кора болгаш бүүдүрүгө эези Генрих Крумм (Барын Германия) пленарлыг хуралга чүвө чугаалаанар.

Томи Кора саналына—хузуунда чүвө чугаалап турар мен деп чүвени сагындырбышаан, япон улустун түрениг амьдыралынын дугайын чугаалаан. «Чиг-этти ырак чурттардан садмы алмырың болгаш» ону Оожум океанын эрттир сөөртүрүңүң орунуга» аңаа чокко кожа турар чурттар-биле Японияныг садмылажыр аргазы чоокку үениң дургузунда тургустунар боор дээрзинге идеяңиң ол илереткен.

Дафтарын (Иран) даргалаашкыны-биле хуралдын болуп эртен кийи чартында О. Ланге чүвө чугаалаан. Чөвүлел хуралга тургустунган саналдарга үндөйлөш, делегей садмынга дузалаар комитетти тургузарынын дугайында саналдын төлөвилелин, Катышкан Наияларын Организастагынга чорудар кыйгырыгын төлөвилелин болгаш чөвүлел хуралдын колкол түңнелдерин дугайында коммуникенин төлөвилелин белеткээр президентумге сүмелээр деп саналдаан. Оон ол саналын чөвүлел хурал чангыс эп-скелди-биле хүлээп алган.

Чөвүлел хуралдын сөөлүг хуралдашкынын моон мурунда доктаатканы—апрельдин 10-да эвес, а 12-де чорудар деп чөвүлел хуралдын чингине секретар Р. Шамбейрон президентумун мурундан саналдаан. Чөвүлел хуралдын эгезинде эгелээн турган садмы талазы-биле дугуржушкуннарын уламчылаары-биле совет ажил-агы организастагыларын болгаш эске-даа төлээлериң төлээлекчилери-биле ужуражырынын үе-шагын уздырып чөвүлел хуралдын дыка хей киржикчилери диктатор деп Шамбейрон чугаалаан. Сөөлүг хуралдын уздыр чорук болза, саналдарын төлөвилелдерин белеткеп кылырынга болгаш оларын чөвүлел хуралдын киржикчилеринин өренип көөрүңе база

